

2015RELIG00014 INFORME ETNOGRÀFIC

Eric García Moral

CALENDARI DE LA RECERCA

- Anàlisi previ materials bibliogràfics: des de gener de 2015 fins a l'inici del treball de camp (desembre de 2015).
- Treball de camp: desembre 2015 fins juliol 2016.

TREBALL DE CAMP (Catalunya i Senegal)

- S'han realitzat un total de 8 entrevistes, de les quals 4 han sigut formals i 4 han sigut de caire informal, considerant que aquest tipus de metodologia afavoria un intercanvi amb els informants més natural, fluït i obert.
- S'ha realitzat observació flotant i també participant dels informants i les seves famílies.

Temps de dedicació

- Per a l'anàlisi prèvia de materials bibliogràfics (recerca bibliogràfica i digital, lectura, processament dels materials i de la informació), es van dedicar més de 80 hores prèvies a l'inici del treball de camp (i prèvies al contracte gaudit en el marc de l'ajut: de finals d'abril a principis de juny).
- S'han dedicat més de 20 hores d'observació en l'àmbit quotidià dels informants i en reunions o dates assenyalades relacionades amb el món espiritual i personal de cadascú. Per preparar les entrevistes es va dedicar el doble de temps per adquirir un bagatge en quant a les religions tradicionals dels diferents informants, la preparació de les entrevistes (preguntes, informació a recavar, etc.) i l'establiment dels contactes i dels dies de trobada, adaptant-nos al calendari de cada informant.
- Les entrevistes i l'observació es van dur a terme a diverses comarques de Catalunya: Baix Llobregat, Anoia, Vallès Occidental, Bages i Barcelonès. Els desplaçaments totals van comportar unes deu hores.

- La durada de les entrevistes, variable, sumà un total de 10 hores. La transcripció i el processament d'entrevistes i notes de camp van comportar més de 20 hores.
- A més a més, es va realitzar l'observació d'un dels informants durant les seves vacances al seu país d'origen, Senegal, que va servir per advertir els canvis en el seu comportament ritual després de viure tres anys a Catalunya. Per tant, a la dedicació mencionada, caldria afegir l'estada a Casamance durant el temps del projecte i que, encara que amb un altre finançament, em va permetre contrastar l'etnografia a Catalunya. L'estada fou de dos mesos (gener-març 2016) amb contacte continu amb els informants, incloent un de gairebé diari amb un dels informants a Catalunya. Aquesta estada a Casamance es va realitzar com a activitat de la meua recerca doctoral, la qual vaig compaginar amb el projecte sobre religions tradicionals, observant a informants i obtenint informació de primera mà a través d'entrevistes —no comptabilitzades aquí— i d'observació participant.

INFORMANTS

1. Diola (Senegal), de religió tradicional. 39 anys. Casat amb catalana, sense fills.
2. Diola (Senegal), de religió musulmana. 43 anys. Viu sol a Catalunya, la seva família és al Senegal.
3. Baynuk (Senegal), de religió tradicional. 38 anys. Casat amb catalana, dos filles en comú.
4. Gambià, de religió musulmana. 35 anys. Casat amb catalana, una filla en comú.
5. Bissau guineà, de religió cristiana. 48 anys. Casat amb dona musulmana.

Es van seleccionar informants amb històries de vida diferents que ens permetessin comparar diversos recorreguts vitals. Tot i que tres dels informants són d'una regió particular de Senegal (Casamance), tots tres tenen confessions religioses diferents i cap d'ells prové d'una mateixa zona dins de la regió. Per tant, parlem de tradicions similars però diferents, amb les seves pròpies característiques i particularitats. Es va privilegiar el contacte amb informats que tinguessin una vinculació familiar amb Catalunya (parella, matrimoni o descendència), per tal de veure la relació entre la “tradicionalitat” d'origen i la “modernitat” de la vida familiar a Catalunya.

RESULTATS

Els resultats van ser exposats a la conferència internacional “Religions africanes i afroamericanes a Catalunya i Europa” (25 gener 2017), organitzada pel Museu de les Cultures del Món, el Museu Etnològic de Barcelona, el Grup d’Estudi de les Societats Africanes (GESA), el Grup d’investigació sobre cultures indígenes i afroamericanes (CINAF) i la Direcció d’Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya. Alguns dels resultats exposats a la meua intervenció “Vidas catalanas, religiones africanas. La gran adaptación: practicar la religión tradicional desde Cataluña” es mencionen a continuació:

Donat el caire aproximatiu de la recerca, no pretenem generalitzar a partir dels pocs informants amb els que hem treballat sinó apuntar possibles pistes a seguir més endavant. El primer cas és un home senegalès que fa quatre anys que viu a Catalunya. És de la regió de Casamance, al sud del país, i és d’ètnia diola, un grup que és avui el més ampli en quant a seguidors d’una religió tradicional a tota Senegambia. De forma molt breu, la seva religió, i la seva pràctica religiosa, es fonamenta en el culte als altars (els anomenats fetitxes), que són un intermediari entre els humans i Déu i que regulen totes les pràctiques socioculturals de la societat: des de els casaments, naixements i defuncions fins a qualsevol treball com el conreu, la pesca o la recol·lecció de vi de palma.

Part de la família de l’informant és cristiana i l’altre part de religió tradicional, tot i que ell la seva iniciació la va fer en el poble de la família cristiana. Això ens serveix per recordar que els africans no fan una distinció com la que fem nosaltres entre el domini sagrat i el domini laic: hi ha diferents aspectes culturals que esdevenen qüestions transversals, com la relació amb esperits, la relació amb els morts, les iniciacions... En aquest sentit l’obertura litúrgica dels africans és molt gran. La idea que la religió es tanca i serveix per separar la gent no funciona en el context africà. És a dir, és habitual veure gent que es defineix com cristiana o musulmana i fa pràctiques pròpies de la religió tradicional sense cap tipus de problema. En un sentit semblant, hem d’abordar el tema de la bruixeria en africans a casa nostra, independentment de la religió que practiquin, fins i tot si són catòlics practicants. De fet, a casa nostra s’identifica bastant el terme de

bruixeria amb el de religió africana, quan, de fet, la majoria part d'africans, independentment de la seva religió, hi creuen.

De moment no hem trobat cap cas de gent de religió tradicional diola que tingui altars aquí, a Catalunya. De fet, normalment la potència de l'altar està vinculada a la terra d'origen. Llavors, a l'hora de seguir practicant la seva religió, com ho fan? El més habitual, en aquest cas i en altres amb els que treballem, és que la persona truqui a algun membre de la seva família que visqui a Àfrica i li demani que faci tal o qual sacrifici en el seu nom (normalment arròs o vi de palma, tot i que també alguns animals). Llavors envia diners per a dur-lo a terme. Però si la cerimònia és molt important, com una iniciació, es habitual desplaçar-se fins al país d'origen. Aquest és el cas del tercer informant, que al 2014 va haver de demanar vacances a la feina per tornar al seu poble i realitzar la iniciació al bosc sagrat que es fa cada 20 o 30 anys.

Pel que fa a la bruixeria, tots els informants tenen tot un conjunt d'amulets, o gris-gris, tan tradicionals com amulets relacionats amb el món del Islam negre (marabús), que ofereix protecció contra un seguit de pràctiques perilloses. De fet, els fills dels informants, tant els de mare africana com els de mare catalana, porten també amulets de protecció. Per altre banda, el primer informant, que a Senegal fins i tot va estar a punt de devenir un cura cristià amb els escolapis, va confessar que a Catalunya les seves creences tradicionals s'han vist reforçades sobre tot per què ha vist que aquí els cristians no viuen la religió com ell pensava. Ha vist misses buides i poc compromís religiosos, cosa que li ha fet preguntar-se que si aquí, que som els que vam portar aquesta religió a la seva terra, ja no estimen la religió, per què ell, que té la seva pròpia, ha de continuar essent practicant del cristianisme.

Quelcom recurrent a totes les entrevistes amb els informants de religió tradicional es que tots reconeixen que si algú a qui no coneix li pregunta quina és la seva religió ell contestarà que la cristiana –o la musulmana- perquè si digués la seva, la diola per exemple, la gent no ho entendria, hauria de donar moltes explicacions per explicar-la i, a més, s'arriscaria a patir els prejudicis que tenen moltes religions tradicionals africanes dites animistes.

Per últim, vaig tenir la sort d'observar a aquest mateix informant a Senegal, en la seva terra natal, i vaig adonar-me de que el fet de viure a Catalunya va afectar en la seva manera de viure la religió al seu propi país (*trobareu l'informe sobre aquesta estada a Senegal, redactat en castellà, al final d'aquest document*).

Un altre tema que hem introduït al projecte, i que ens sembla d'un interès cabdal, és el context de les parelles mixtes afro-catalanes. Volem veure quin paper té la qüestió religiosa en la parella i com la part catalana assimila o no la part africana. Un exemple el tenim en un altre informant, en aquest cas de Gambia, que està casat amb una catalana i tenen una filla petita. Resulta interessant com la dona, que ha visitat en diverses ocasions la família africana, ha assimilat el tema de la bruixeria i de les forces espirituals en les que creu el seu marit (que és musulmà). Hi ha una anècdota que explica això molt bé: a l'hora de entregar currículum per trobar feina l'informant es neteja el cos amb un aigua que ha sigut tractada per especialista religiós per tal de donar bona sort. L'informant diu que totes les vegades que ho ha fet ha trobat feina. El tema va més enllà perquè la seva dona, catalana, també va fer servir aquest mètode abans de fer unes oposicions, que va aprovar i per tant, va enfortir la creença en les propietats d'aquest remei. Per últim, també l'utilitzen per la seva filla de tant en quant. A més a més, quan la dona estava embarassada van decidir no visitar Gambia per por a patir algun atac espiritual, com un mal d'ull. Aquests breus exemples serveixen per veure quin tipus de recerca hem encetat i dibuixen un panorama interessant per a futures recerques.

Informe

Informante en su país de origen: Casamance (Senegal)

Observaciones relativas a la práctica religiosa

La primera acción del informante, al llegar a su país de origen, fue abrir un baúl bajo llave en el que guarda sus grisgrís «más poderosos». La mayoría de ellos ya estaban confeccionados antes de su llegada a Cataluña pero uno en concreto lo realizó en su última estancia en la región. Este grisgrís se lo coloca en el brazo siempre que debe viajar por su país de origen, sobre todo a la hora de desplazarse en moto. Hace dos años tuvo un accidente de tráfico, también en su país de origen, del que culpó a malas prácticas tradicionales. El accidente ocurrió la primera vez que volvía a casa tras su emigración, la cual, según el informante, alimentó envidias en el seno de su familia que resultaron en una confabulación maliciosa, recurriendo a lo que en occidente llamaríamos brujería, para intentar hacerle daño. Desde entonces utiliza el mencionado amuleto. Pude comprobar que jamás lo olvidaba: se lo ceñía al brazo antes de partir y se lo quitaba inmediatamente después de llegar de forma disimulada. De hecho, solo yo conocía la existencia del grisgrís.

Otro aspecto relacionado con los grisgrises es que cada uno de sus tres hijos los lleva atados a la cintura. Cuando uno de ellos le mostró que había deteriorado el suyo, su enfado fue monumental, evidenciando la importancia que le da al poder de estos amuletos. Su hijo, al deteriorar su grisgrís, se exponía a una desprotección peligrosa en términos espirituales.

En el pueblo en el que vive la religión tradicional sigue muy viva y son habituales las ceremonias y libaciones a los fetiches. Él participó en ellas, sobre todo al principio, aportando su cotización y bebiendo el vino de palma con el resto de las personas. Algunos lo felicitaron por este hecho, aduciendo que, en ocasiones, los que volvían de Europa decidían actuar de forma diferente a como lo habrían hecho antes.

Un ejemplo de ceremonia es una que tuvo que hacer en su propia casa, para la protección familiar. La ceremonia la hicieron todas las familias con niños y él le encargó a la madre de sus hijos la responsabilidad de llevarla a cabo. Ella se saltó uno de los pasos, cosa que

le supuso una buena reprimenda por parte del informante al acusarla de despreocupación hacia sus hijos, quienes serían los perjudicados si no realizaban la ceremonia correctamente.

No obstante, a medida que todo el pueblo supo de su llegada y de su participación en las ceremonias tradicionales, cada vez fueron más frecuentes las visitas para pedirle dinero. Algunas de ellas le pidieron dinero o, bien, vino de palma para realizar libaciones en su nombre. Al principio él no pudo negarse pero llegó un momento en que su dinero empezó a acabarse. Entonces su participación en las ceremonias empezó a cambiar. No le gustaba ir desde el principio, prefería esperar y asistir en los momentos finales para no tener que participar en el momento de la cotización, en el que todos iban a exigirle su parte por venir de Europa. De este modo, el informante, cuyas convicciones religiosas tradicionales ganaron fuerza en su retorno a casa, se vio obligado a pergeñar estrategias con las que rehuir ceremonias y libaciones. Este cambio en su actitud ritual se debe a que procedencia “europea”; la comunidad piensa que cuenta con grandes cantidades de dinero.

Otro ejemplo de este hecho se dio en los funerales. Hubo dos casos en el que él era *asanful* de la familia de las fallecidas. *Asanful* es el nombre que se da a las personas, familiares, del lado materno, que tiene ciertos derechos y ciertas responsabilidades en el seno de la familia. En el caso de los funerales tradicionales, son ellos los encargados de preparar el féretro y el cuerpo para la posterior ceremonia. En el primer entierro, el informante decidió no aparecer hasta que ya se hubiera iniciado la ceremonia final, manteniéndose a distancia entre el público asistente. En el segundo, en el que la fallecida era la madre del último rey del pueblo, no pudo más que ayudar y cumplir con sus obligaciones. Sin embargo, preparado el cuerpo y el féretro para la ceremonia, decidió volver a casa y no asistir al resto del entierro. Al ser preguntado por esta decisión arguyó que si seguía participando en la ceremonia iba a exponerse a demasiadas miradas y que, por prudencia, pensó que era mejor quedarse al margen. Al insistir en ello, acabó confesando que si se exponía demasiado seguramente acabarían pidiéndole más dinero, más cotización, y que él en esos momentos no podía afrontarlo.

En resumen, pese a que sus creencias tradicionales se potenciaron en su retorno al país de origen, su nueva situación como “europeo” le supone una carga demasiado elevada, tanto que provoca cambios en su comportamiento ritual. En una ocasión, el informante incluso llegó a decir que algunas personas no veían bien su participación, no confiaban en él, porque venía de Europa.

Durante la estancia el informante contó historias y experiencias, relacionadas con la religión y creencias tradicionales, que no me había contado en Europa. Algunas de las historias son difíciles de creer desde un punto de vista de alguien occidental, pero al estar allí él insistía en las diferencias entre Europa y África. En una ocasión dijo: «vosotros tenéis la ciencia, nosotros lo místico». En su país de origen se sentía legitimado a explicar cosas por las que en Europa lo hubieran tomado como un embustero. Así, el retorno a casa le dotó de una renovada seguridad y certeza en sus convicciones religiosas.

Otro aspecto interesante es que en su última estancia en Senegal mandó circuncidar a sus hijos en un hospital ante la proximidad de su iniciación.

En los dos meses de observación participante pude constatar que el informante vivió una situación ambivalente. Por un lado, el retorno al hogar potenció su adscripción a la religión tradicional. Por otro lado, el hecho de venir de Europa afectó negativamente a su práctica religiosa en comunidad, puesto que la individual la siguió ejerciendo con normalidad tal y como muestra el ejemplo de los amuletos.

Nota: en relación al hecho de que gente de religión tradicional africana que vive en Europa se presente como cristiana, me dieron otra explicación: para que, en caso de morir en Europa, puedan ser enterrados como cristianos al estar lejos de su tierra de origen.

Exemple d'entrevista

Buba Baldé. Sabadell, 31.05.2016.

[Entrevista feta en català, a la transcripció s'ha respectat la manera de parlar de l'informant i s'han suprimit alguns passatges per abreujar-la. No reproduir-la sense consentiment de l'autor i l'informant]

Per començar he de preguntar-te la teva edat.

Em dic Bubacar Baldé, conegut com Buba. Sóc de Guinea Bissau, porto en Catalunya aproximadament 27 o 28 anys. He nascut el 20 d'abril del 1968, això vol dir que tinc 48 anys... Aquí estic en Catalunya, molt a gust.

D'on venies exactament de Guinea Bissau?

Bueno, el meu pare... he vingut de Mansoa, un lloc de Guinea Bissau a seixanta quilòmetres de la capital, zona nord del país. Els meus pares també viuen a la capital Bissau.

La teva llengua materna quina és?

La meva mare es mandinga, el meu pare biològic és el que se diu Cristo de Geba perquè Guinea Bissau està dividit en regions, autonomies, la capital és Bissau, és un país animista, abans d'arribar els colons, els portuguesos, els musulmans, ells ja tenien les seves creences. Fulas i mandingas van arribar, els fulas de Futa Djallon, a Guinea Conakry, i els mandingas han vingut de Mali, el Mandeng, han arribat a Guinea on ja tenien les seves creences... si no hi havia pluja es sacrificava algun animal, tenien un roble gran on tenien aquestes creences, arribaven allà, sacrificaven l'animal, feien el ritual i això funcionava. Si hi havia molta sequera també, feien el ritual, si hi havia una malaltia, per exemple còlera o ébola, feien els ancians que tenien saviesa tradicional, feien totes aquestes coses i els hi funcionava. I a Guinea Bissau encara segueix, hi ha molts animistes.

Per què vas venir a Catalunya? Què et va portar fins aquí?

La meva història és una mica així. He escrit un llibre per mi, la meva biografia. Ho recordo perfectament. Som una família nombrosa i som 8 germans, alguns ja estan morts, sóc l'únic de part materna que ha quedat. Som 4, han mort 4. I això vol dir que en l'any 1988 vaig sortir de Guinea per Portugal. Perquè vaig sortir? Nosaltres teníem una casa gran, en una habitació on tres germans menjàvem junts en un vol gran, 4, 5, 7, 8 persones, sobre tot dissabte i diumenge menjàvem junts, aquesta unió, aquesta harmonia, per no perdre les tradicions. Però la meva mare era musulmana, però abans el mandingas eren animistes, bevien begudes tropicals... fulas que van convertir els mandingues en musulmans, va haver molta guerra. La meva mare és musulmana, ve d'una dinastia gran, els Sataketa (?), el seu avi havia sigut com jefe de la tribu, eren Touré, una família molt gran també, de Conakry, molt conegut, un gran guerrer contra els francesos, Samory Touré, ve d'aquesta dinastia, tenen musics que canten i tal... i bueno, la meva mare feia el ramadà, a l'any 1985-6. Com no teníem nevera guardàvem l'aigua a casa del veí, a l'època del ramadà, i per la tarda sobre les 6 deien als nens aneu a agafar l'aigua, quan arribàvem i els nens anaven a agafar l'aigua estava calenta i ella deia "Bueno, els meus fills encara són petits, encara no estan treballant però algun dia segurament un dels meus fills em comprarà una nevera". Això em va impactar, va ser el chip [click], tenia amics "bueno què anem a Portugal?" perquè la joventut dels 80 tots teníem aquesta mentalitat d'anar a Europa. El meu pare volia que acabés la meva carrera però em vaig escapar, vaig venir. Amb la primera feina que vaig tenir vaig comprar una arca que li diem nosaltres, una nevera de 450 litres d'aigua, clar, la vaig enviar. Ho recordo bé, vaig enviar planxa, roba, ràdio i tal en un vaixell. Vaig dir mira és per la meva mare. Li vaig dir ja no demanaràs aigua a ningú, tens per guardar tota l'aigua de Guinea Bissau. Això va ser la meva emigració. La emigració també ajuda molt, et fa créixer com persona, com humana, conèixer altres vides. Com va dir Fernando Pessoa, emigració no és forma de fortalecer la teva cultura i conservar la pròpia estima. Crec que no perdre la meva identitat és molt important, però a vegades arribes aquí i aquest món, la vida no era tan així, era difícil, costava conèixer la gent, però al final la gent t'he va integrant. Recordo el meu pare, un home de cultura, deia "nosaltres quan estem a Portugal diuen negro come mono, duerme en una gruta, come raíces silvestres y tal. Tu irás allí con tu objetivo, piensa que tienes una raza grande"... quan arribes a un lloc has de tancar un ull i obrir l'altre i baixar també el cor,

perquè si vas amb orgull no vas a triomfar. Ho he pogut aplicar, poc a poc, vaig tenir amistats que em van ajudar molt. I aquí estem. Jo he arribat via Portugal, dos anys, després vaig venir a Espanya via Ayamonte, Huelva, vaig venir per Almeria. En 1989 treballava

a Roquetas de Mar en un hivernadero, amb companys. L'any 1990 un germà d'un company em va dir el meu germà està a Lleida, treballa amb bestiar boví, una vida molt encantadora, si vols mira... per què a Roquetas era l'hivernadero, tomàquets, pebrots, síndria... quan termina sis mesos... Al final he vingut a Lleida, vaig anar directament a la granja de la família de Juan Soler. Llavors allà vaig començar a treballar per la família, al principi costava, feia molt fred, nebulós, però estava bé.

De què treballes ara?

Ara estic a l'atur, ara no treballo. Gràcies a aquesta ajuda [el Buba és president d'una associació de Guinea Bissau], de moment estem lluitant, col·laborant amb temes de d'alcohol i drogues, cursos d'integració social, intensius, d'entitats, de plataformes... ens reunim a plaça Sant Jaume cada any per recordar la gent que ha mort per les drogues.

Estàs casat?

Bueno, casat no, estava ajuntat. A Guinea Bissau, bueno, tinc dos fills. Els africans cóm som, tenir fills tan d'hora (estan a Guinea), quan era jove, la joventut, deixo una dona embarazada i tal, no et jutjaven, són els nens no passa res. La majoria de la gent com jo, de la meva època, ha deixat algun fill. Com jo no estic, cada vegada que veuen el meu fill o filla, has deixat alguna cosa. Estem aquí per deixar alguna cosa, tot i que a ningú li agrada que agafis a la seva filla o germana la deixis prenyada i et marxis. I aquí també tenia una relació amb una dona que no va sortir bé. Ara em casaré amb una de Guinea Bissau, demà mateix farem el casament civil, ja hem fet el tradicional, dimecres, em van trucar abans d'ahir. El casament tradicional, van portar la cola, un producte tradicional d'Àfrica, si vols una dona o has tingut problemes amb gent gran i vols demanar perdó, ho agafes, ho emboliques en fulles de banana, ho portes, vas allà i és un respecte, quan obren això les coses surten bé "bueno, el que m'ha fet ho perdono perquè has vingut aquí", parreu i tal. Són costums meves.

Després et preguntaré sobre això. Ara començaré a preguntar sobre la religió, quina és la teva religió?

Bona pregunta, eh. Jo el meu pare biològic és diu Domingo Lourenço Fernandes, el meu padrastró és diu Ibrahima Baldé, jo porto el seu cognom perquè he nascut a la guerra colonial. La meua mare és mandinga, i la seva mare és mandinga, Setanketa, venen d'una dinastia molt gran d'Asumaneketa però la mare de la meua avia era mansuaka, és com balanta, mancay, perquè són gent animista, crien porcs, bestiar boví, mengen de tots. Ve d'aquesta família animista però la majoria és van convertir al Islam. Alguns mansuaka i manjaco és van transformar, convertir, al Islam. Les dones quan es casaven amb un musulmà normalment es transformaven. Els que eren molt difícil que es transformaren eren pepel, mancanye, balanta a vegades, però s'entenen molt bé amb els fulas... el 60% dels fula de Guinea Bissau. La seva mare és balanta. Mare o avia. Això vol dir que jo des de petit, el meu padrastró, va terminar la guerra, he vingut, em va posar Abubacar. La família sempre és busca al cognom, el teu pare és el teu pare. Jo vaig intentar saber. Després el meu pare biològic va dir, "què passa aquí, és cristià i no va a missa". Jo m'he bautizat aquí, a Lleia a l'any 2010, perquè tenia aquesta inquietud. Vaig estudiar 8 mesos de bíblia i em vaig bautizar. Em de respectar cada religió. He seguit el camí del meu pare, que van ser els primers en tractar amb els portuguesos, la gent que estava més preparava eren els Cristo de Geba, els mancanya, tenien una mínima escolarització, tenien dret al padrí, anàvem a missa, els nens havien d'estar preparats feien catequesis, les infermeres que vacunaven a la gent, els empadronaments dels poblats. Eren els aliats, eren els guineans "portuguesados", culturizados, el meu pare treballava amb portuguesos. Jo he escollit això. També tenim gent que segueixen les tradicions ancestrals però jo he seguit així. La meua mare és musulmana i el meu pare biològic cristià. I joestic al mig.

De la religió tradicional, animista, conserves algunes tradicions encara?

Animista et diré que nosaltres, la meua mare, el seu pare es deia Touré, era la part mandinga, però tenen una part que es deia Diola, de Casamance, els diola tenen coses ancestrals, com aquest busto [senyalava una figura de fusta amb forma de cap d'home], com algo ritual per preparar, parlar amb ell, abans d'anar de viatge ho fa, el que sigui, li parles al matí, què has de fer. La meua mare porta nom d'una cosa de la part animista diola. La seva yuyu, la seva diosa molt gran, li van posar aquest nom a la meua mare.

Perquè cada vegada que la meva mare tenia fills es morien. L'avi de la meva mare tenia 20 dones, i més de 33 fills, Sumaraketa. Però el primer net o neta és una cosa molt gran a Àfrica, cadascun volia que el seu fill fos el primer net, per ser el primer net del cap de tribu. I la dona que estava embarassada feien bruixeria i el fill moria. La meva mare va a anar a aquesta diosa de la família i li van posar el nom i va tenir fills.

Quin era el nom que li van posar?

Yaila, algo así. Es diola, en Guinea Bissau son molt forts ritualment. Els nens i els fills que tenim una educació d'altre generació ja diem, bah, aquestes coses. Però la gent quan un està malalt, a vegades el porten, els fan un chequeo i no els hi troben res, llavors van al curandero i mira són coses d'Àfrica, has d'anar allà perquè la teva mare o avia va estar allà, has d'anar, parlar amb aquesta gent, sacrificar algun animal, fer coses, clar, per poder estar tranquil. I existeix, jo ho respecto, jo també ho feia fa molts anys. M'agraden les coses tradicionals, la cultura, quan es fan les iniciacions, els rituals, com els massai, en guinea es fa, els nens van a la selva, als boscs de la circumcisió, fan danses tradicionals, ve gent de tot arreu, madre meva, cadascú practicament sense roba, amb taparrabos. Aquestes coses ens agrada conservar-les.

Tu has fet alguna iniciació?

No, nosaltres els nostres ancestres estaven a poblats. Imagina com aquí [diu pobles del voltant de Sabadell], si tot allò fos camp, venen a treballar la terra, a fin de curs anem al poblat, visitem lo ancestral, amb una gallina, comides tropicals de la selva, t'ho passes bomba, alguns ho conservem. Des d'aquí ho valorem més. Què coses passem, com estem explotant la terra, els masai no tenen terres, els indis...

Ara no fas res relacionat amb la tradició?

No, però si marxo, per exemple, a Guinea en les meves zones ancestrals, hi ha famílies que són ministres quan arriben van allà, poden ser musulmans o cristians, però hi van. Quan mor un avi d'una família gran, abans potser es sacrificava 80 caps de bestiar i porcs no sé quants, per ballar, agafes l'animal amb un ganivet d'aquests, l'agafes de peus, un altre es posa a un arbre i les dones aplaudeixen, agafa com un torero... però això poc a poc s'està limitant perquè no té sentit sacrificar tants africans, els pepel, manjaco, tribus

ancestrals. Normalment quan es mor algú es triga 7, 40 dies en fer la cerimònia però allà poden passar 2 anys, 3 anys, perquè cada fill o net que arriba ha de fer alguna cosa, si un està a Usa, França, Anglaterra, Japó “bueno, volem fer lo de l’avi” i li diuen “nosaltres no, l’any tal ho fem entre tots, cadascú sap el que ha de portar”. Depèn dels fills es porta una cosa o altre. Imaginat els que estan a Senegal, Burkina, Portugal, Anglaterra, España, Rússia, s’esperen uns anys i tots van allà, qui no pot pagar rep ajuda pel bitllet per fer aquesta cosa ritual, imagina quan animals sacrificats. Encara segueix això però no com abans. Gent que viu a Brasil, professor d’universitat, que van a Guinea a fer aquests casaments rituals africans. La dona es treu tot el cabell, els manjaco ho fan, i durant 7 dies estan amb les seves amigues i el seu marit a un altre lloc amb els amics. Mengen junts... és bonic.

Has hagut d’anar a Guinea a fer quelcom semblant?

No, jo aquestes coses no. L’única cosa que faré, bueno, quan arribo vaig a visitar a la família del poblat, quan està allà alguna cosa fas, sacrificues un animal, diues mira això ho he portat jo, com he estat molt temps fora estic molt content de poder tornar sano i salvo. Et refereixes als ancestres, als avis, avui estic aquí gràcies a vosaltres. Qui està allà transmet el missatge, bueno, jo comprenc el dialecte masuanka i no tinc problemes. Com tinc oncles allà, ells son els meus defensors. Si passa alguna cosa, bueno, “hijo de fulano, hija del otro, dónde está? No es que está fuera y tal”. A vegades quan envies diners ells mateix ho agafen i diuen mira ha enviat aquests diners per resar per ell, per a que no li passin res.

Això t’anava a dir, si no pots anar dones els diners i ho fan en el teu nom?

És clar, perquè a Àfrica som molt supersticiosos.

Aquí has anat a algun curandero?

No, des de que he arribat a Espanya mai. Saps que jo he crescut la família dels meus oncles són fulas, i la meva mare primera neta cap de tribu. Antigament tots els grans marabús... la meva mare estava molt ficada en això, sempre anava i portava coses per nosaltres, ens banyava. Per quan comença a tenir problemes, et diuen això s’ha de fer així i tal, i després funciona. Sempre que tenim problemes anem al poblat, diuen mira aquests

segur que tenen problemes, donam els diners [fa broma sobre “mira aquest ja ha fet com el Pujol” què et passa? No, es que el dinero que yo controlaba, ha desaparecido”)]. Coses així. Si tens problemes vas. Àfrica és complexa.

I si algú et pregunta quina és la teva religió? Perquè ara ho has explicat però has tingut que explicar-ho molt, perquè es complexa.

Clar, però jo he agafat el camí del meu pare.

Cristià dius?

Sí. Amb la meva dona ens em barallat. Perquè volia posar-se la roba africana en el casament civil. Ella volia que al casament tradicional em poses roba blanca, com un musulmà. Vaig dir, ho faré, però tu també hauràs de vestir roba de vestir civil, perquè estarà el meu germà de part patern, cristià, després també hi haurà musulmans. En el moment de la firma i ja està. I vam començar no, que jo vull la roba africana, i li dic jo he fet la tradició, m'he posat roba blanca, ara et toca a tu. Vam discutir i al final, vale, vale. Parlant s'entén la gent. I jo menjo porc, jo menjo de tot. Però Guinea Bissau 50% de la gent consumeix de tot. Explicaré molt però resumidament diré el camí del meu pare. Que vinc d'un país amb molta diversitat, quan un musulmà té una festa convida a cristians. El manjaco, diola, balanta quan arriba et dona un cordero, una gallina, ell mateix ho sacrifica i la dona ho cuina. A Nadal igual, es convida, es porta animals. Un cristià pot dir, eh que no em convides a la festa del ramadà, del tabaski? I l'altre, sí, sí, i hi haurà cervesa per aquí, altre cosa per allà... convivència. A Senegal això ho fan molt, un país amb una bona estructura, bon govern, no hi ha cops d'estat, està Casamance però és un exemple de país.

I la cerimònia tradicional que has fet amb la dona m'he la podries explicar?

No es cerimònia... es el casament com els musulmans... joestic aquí, els meus oncles, la família va anar allà a veure la família de la dona, “el nostre fill i la vostra filla ja s'han posat d'acord, falta parlar amb vosaltres”. Està el consell d'ancians de la família, la família més propera, oncles, tietes...mira que fulano vol la nostra filla, mira la teva família, qui està a Europa, agafa la cola, menja i comencen a parlar, 10 colas, “bueno, el que hem vist, estem d'acord, esperem que Ala faci tot el possible per a que aquest

matrimoni prosperi, com el vostre nebot a vingut aquí, da igual que sigui balanta, pepel, manjac, lo important és el cor. Els meus oncles em van dir, “hostia, hem tingut sort, tot ha anat bé”. Per què et proposen: has de comprar roba africana feta amb cinc teles, els vestits preparats i 30.000 cfa per convidar la gent (uns 50 euros), depèn de la família, et poden demanar un milió, jo he tingut sort. Una maleta per posar la roba de la dona, perfumes, sabates. Una roba gran pel seu pare i una altre per la mare. El meu oncle em diu que m’ha sortir bé. I així va ser, tot va sortir bé. Van sacrificar un carnero i tot això. Després s’han preparat, al final uns 320 euros, hi ha famílies que cobren 5000. Normalment no val res, 300, si ho vols fer-ho en gran ja t’hauràs de gastar més, com aquí. El seu pare és iman de la mezquita, el pare de la dona, va convidar a tothom. Va repartint coses. El seu pare té 21 fills, 2 van morir, més de 16 dones. (comentaris sobre la dona). Aquí estem, ara peleem per veure si ella pot venir aquí. Hem fet el casament oficial, jo estic renovant els meus documents i a l’estat civil he posat casat (jaja).

[ensenya els documents del casament. Li pregunto que com ho ha fet]: per l’ambaixada, he pagat a un notari aquí, uns 60 euros, i ho ha enviat a la ambaixada a Guinea, van al registre civil de Madrid i ho pengem durant uns dies per veure si jo equí no tinc una dona, després fan el mateix allà, i si ningú reclama ens podem casar. [ensenya la firma de l’ambaixada. També ensenya el paper del bateig a Lleida].

Sobre els teus fills... tu des d’aquí com has fet per ensenyar-los, per educar-los cómo ho has fet?

Jo soc pare i també avi. Saps que aquestes coses...a la meva filla li he escrit, li he explicat que lluito per progressar, una emigració és com una guerra, alguns no tornen, uns altres mutilats, altres com oficials, altres alcohòlics, etc. Es com construir una casa, un pont, pot haver un accident. Espero que el dia de demà em perdoni, a ningú li agrada passar la festa del cordero, tabaski, Nadal, cap d’any fora de casa, sempre veus que a la taula falta algú i de l’arbre quan cau una fruita creix un altre. S’ha de ser molt fort, hi ha coses que s’han de pensar amb el cap no amb el cor, si no t’arrisques als vicis per oblidar. I allà cada dos per tres guerra, cops d’estat, penses hostia a veure si està pres, mort o el que sigui. Al menys saben que cada més, no molta cosa, envio algo. Quan tornes a Àfrica tothom et pregunta qué cuando vas a volver a España? I, clar, l’única que no t’ho pregunta és la teva mare. Ni som d’aquí ni d’allà. Però bueno sempre que arribes allà hi ha un respecte, saben

que portes anys a Europa, t'anima la família sent orgull. Però te la seva part bona i... sempre has de seguir al teu món, jo he escollit el meu camí. A la meva filla no la obligaré, ella té la seva mare musulmana també, la família masuanka, animistes convertits, família molt gran. Ella ha d'escollir el seu. [parla de Kunta Kinte i les arrels]. Quan puc col·laborar, col·laboro. I a la dona l'he parlat l'he dit que els fills...el meu padastre és fula, ella també, vaig decidir buscar una fula o mandinga per que la meva mare tingués una companya, religió és amor, estimar, respectar, per tenir una tranquil·litat interior. Molts pares no van triomfar perquè no van agafar coses europees, van agafar els seus fills no només que llegeixi el corà, àrab, etc. [parla de l'educació occidental i les seves avantatges, colonialisme... coses bones que ell creu que va deixar a Àfrica].

Musulmans economistes, cada divendres, deixa el Mercedes, agafa la roba musulmana i va a la mesquita i torna. I lee el corà. Estudia matí escola europea i per la tarda corà, perquè és bo saber i això molts pares no els hi va inculcar als seus fills.

Jo tinc molt vincle amb la iglesia aquí, faig les processions, estic molt involucrat. Jo al meu fill el batejaré, però jo mai li diré a ella (la dona) que no faci el ramadà, tercer, jo deixaré que els fills aprenguin àrab, però la seva arrel és cristiana perquè els fills veuen el exemple dels pares, em veuran cada diumenge a missa, és sagrat, em coneixen a les tres esglésies d'aquí. Si hi ha reunió amb l'associació de GB mare a Barcelona, a la cinc de la tarda, de 8 a 9 vaig amb el mestre espiritual, em reuneixo cada 15-20 dies, parlem, em confesso. Una persona per estar bé amb si mateix ha de tenir un mestre espiritual, ni que sigui a cinc quilòmetres de casa, caminant, una bona dieta equilibrada...perque la vida és això, ens ensenya com camina la societat dia a dia. (torna a parlar dels musulmans i el problema de l'educació occidental per l'estudi del corà). Per això Gambia està molt atrasat, alguns són diola i mandingas, però nomes corán [explica anècdota mare Isabel II feia vacances a Gambia i altres coses de Gambia + parla d'Amilcar Cabral que va dir que l'única cosa que els portuguesos deixaven a Àfrica era la cultura...]. Jo no sóc fanàtic, deu no t'ajuda si no poses la mà.

Aquí tens algun amulet?

Hostia, abans tenia molts. Si estava en relació amb la zona, em netejava, si tenia colònia de perfum no me'ls posava perquè perdia força. A vegades la gent quan resa s'ho posa. Però fa molt, des del 97 que ho he deixat. És una cosa que si tu treballes amb això la gent va a per tu, per què és una cosa que t'ho dona tot, les coses et surten, hi ha competència. Si estàs net, si no tens res, diràs jo no tinc res d'això però tampoc vull fer mal a ningú, llavors serà més difícil que t'agafin. ¿M'entens? Diuen que els blancs són més difícils d'agafar. Per agafar-te hi ha gent que porta coses i mentre la porti al seu cos no podràs fer-li res. [explica història d'un que està a una habitació sense sortir i una nena verge és la que li porta el menjar].

Quan vas venir et vas portar algun objecte d'allà?

Sí, sí. Amulets, la meua mare em va donar coses de musulmans. Sí, ho portava. Si tenia problemes els utilitzava llavors m'anava bé. Però qui pelea amb foc... quien cojo poder con arma arma te saca. Existe, funciona, pero algunos hacen trampa. Hay marabús... gente que llega a Europa, tres seis meses, su trabajo funciona, cuando pasa eso han de tornar a casa a reforçar etc, amb els seus secrets. Els africans són molt supersticiosos. Molta gent tu envies diners i en lloc d'anar a l'hospital a comprar medicines van al curandero. Jo recordo el meu padrastro, jo tenia molt mal de cap, d'aquests que no et deixen fer res, em va agafar el cap resant, el coran, escupeix, em massatge, al cap d'unes hores estava curat. Sí, funciona, funciona.

Vaig veure a internet que teniu un hort urbà. Volíeu cultivar productes d'allà, com ho porteu?

Anirem a Mataró a buscar les semilles, allà hi ha molts senegalesos i gambians. [em diu el tipus de llavor que vol plantar].

I plantes medicinals plantareu?

No, això no.

Només productes alimentaris?

D'alimentació, a vegades vendran nens de l'escola o institucions per explicar que es part de la nostra època que ho mengem des de temps ancestrals...

A l'hora de cultivar feu servir tècniques tradicionals?

[parla de cómo va discutir la tècnica amb un noi de Casamance però no especifica gaire, diu que li agrada molt cultivar la terra]